

102684

Imponerende om Vidkun Quisling

AV HARALD SKJØNSBERG

«En fører for fall» heter det andre og avsluttende bindet av Hans Fredrik Dahls biografi over Vidkun Quisling. Det er en usedvanlig dekkende tittel – og en tittel med dobbelt bunn: For en ting er det åpenbare fallet, nederlaget Quisling led i fredsåret 1945, sammen med alle sine forbundsfeller. Et annet og like vesentlig aspekt er det faktum at krigen i seg selv representerer et fall: Quislings drøm om en selvstendig plass for det nasjonalsosialistiske Norge viser seg å være et fata morgana, en fantasi uten hold.

Innledningsvis tar forfatteren oss tilbake til vinteren 1939–40: Norge står ennå utenfor krigen. Quisling er fremdeles en hjelpeløs outsider i norsk politikk. En gang, i de tidlige trettiår, hadde man vurdert ham som farlig, både på sosialistisk og borgerlig hold, om enn utfra ulike premisser: Sosialistene hadde sett på ham som en fascistisk trussel, de borgerlige som en mulig konkurrent. Men etter katastrofevalget for NS i 1936 hadde majoren befunnet seg i «skyggenes dal», for å låne et uttrykk fra *dagens* politiske terminologi.

Quislings fornemmelse av å ha en misjon må imidlertid ha vært velut-

viklet inntil det sykelige. Denne første krigsvinteren baler nemlig den betydningsløse majoren med planer som han mener skal skape fred mellom de krigførende makter. Hans tilhengere oppfordrer ham til nettopp dette. For noe av det særegne ved NS, som Hans Fredrik Dahl så overbevisende får fram, er «førerbeundringen, naiviteten, fraværet av politisk erfaring og realisme.»

Raskt viker det kuriose plassen, imidlertid: Gjennom den norsk-tyske forretningsmannen Albert Viljam Hagelin introduseres Quisling i sentrale tyske kretser: For ideologen Alfred Rosenberg, for marine sjefen, storadmiral Erich Raeder og i siste instans for Hitler selv, for øvrig 14. og 18. desember 1939. Ved disse møtene gir Vidkun Quisling seg forræderiet i vold, ivrig tilskyndet av eventyreren Hagelin. Minutiøst skildrer Hans Fredrik Dahl disse begivenhetene, der Quisling så å si frambyr sitt eget land for okkupasjon – eller i hvert fall intervensjon – og samtidig frister Tyskland med kupp-planer ut fra den ^{vanvittige} begrunnelsen at Stortinget hadde forlenget sin funksjonstid fra tre til fire år, og dermed var på kant med



Hans Fredrik Dahl (Skoleforum/arkiv)

grunnloven. Begrunnelsen skal visstnok ha ² moret Adolf Hitler.

La altså dette være en av de sentrale innfallsvinkler til denne biografien: Har det noensinne hersket tvil om graden av Quislings medvirkning til de tyske planene om okkupasjon av Norge, kan tvilen herved forstumme. Så grundig belegges hans tidlige forræderi.

Møtene forble en hemmelighet. Noen form for overvåking av den meget pro-tyske majoren ble åpenbart ikke foretatt fra norsk etterretningssesens side, og Quisling selv holdt kortene godt inntil kroppen. Ja, så hemmelig var denne kontakten med den tyske

makteliten at ikke engang Quislings nærmeste partifeller fikk vite om den. Imidlertid var det mulig å registrere at NS' økonomiske situasjon bedret seg dramatisk fra og med årsskiftet 1939–40. Tyske subsidier sildret nå gavmildt utover partiet og avisa «Fritt Folk».

Dahl tydeliggjør den direkte linjen fra besøket i Berlin i desember -39, til Quislings operettekupp 9. april, da han engang for alle gjorde seg umulig for det store flertallet av det norske folk. Ja, selv hans trofaste politiske støtter gjennom mange magre år betakkert seg for å være med i den «regjering» han oppnevnte gjennom

NRK på ettermiddagen 9. april. «Regjerings-tiden» ble da også særdeles kortvarig. Tyskerne forsto meget raskt at det første man måtte gjøre var å kvitte seg med Quisling, dersom man overhodet ville få representative nordmenn i tale.

Men 1. februar 1942 utnevnes Quisling til norsk «ministerpresident». Tilsynelatende har han fått seg en posisjon, en basis for selvstendig maktutøvelse. Samtidig er nettopp 1942 året da det for alvor blir klart hvor begrenset hans maktbasis egentlig er, og hvor liten mulighet han har for å spille en selvstendig rolle. Sentralt blir her lærernes og prestenes motstandskamp. Gjennom deres masseprotester får verden se hvor ynkelig svakt NS står i den norske opinionen. Ikke minst for tyskerne blir dette en alvorlig vekker.

Rent patetisk blir Quislings besøk på Stabekk Høyere Skole 22. mai 1942. I klasserom 5 på Jar folkeskole (Stabekk hadde midlertidig måttet flytte dit fordi Wehrmacht hadde rekvirert den høyere skolens bygninger) holder han en tale for lærerne der han blant annet sier: «Dere er skyld i at Norge ikke er noe fritt land i dag. Dere er forgiftet fra Moskva og London!» Så blir samtlige lærere arrestert og satt i fengsel sommeren gjennom.

Dette bind to av Vidkun Quislings biografi er altså på alle vis og utfra

alle synsvinkler historien om et menneskes fall. I stedet for å spille den selvstendige rollen han hadde tenkt seg, i stedet for å få sluttet en fredsavtale med Tyskland og deretter lede et selvstendig, nasjonalsosialistisk Norge, kommer Quisling til å friste forræderens klassiske skjebne – som hatet av sitt eget folk, og foraktet av dem han går til hånd.

Nå viser Dahl at Quisling og hans medarbeidere ved flere høve gjorde forsøk på å mildne den tyske okkupasjonen av Norge. Han belegger overbevisende at NS-styret ofte prøvde å ivareta norske interesser, kanskje særlig på det økonomiske felt. Tidligere har Øystein Sørensen vist hvor sterke konflikter det var innenfor NS, mellom en pro-tysk, og en mer «nasjonalistisk» linje. Men i de store, avgjørende spørsmål faller Quisling alltid ned på okkupantens side. Et spesielt graverende eksempel på dette er NS' medvirkning ved jødedeportasjonene høsten 1942.

Historiefaget har en begrensning – det er helt og fullstendig avhengig av kilder, som grunnlag for de slutninger som trekkes. Følgelig kunne man, selv etter Dahls usedvanlig grundige biografi, ha snakket om «gåten Vidkun Quisling», duksen som ble landsforræder, så å si landsforræder par excellence. Men en av Hans Fredrik Dahls prestasjoner er at han makter å personliggjøre

mannen, uten at han av den grunn blir spekulativ.

Quisling var i mange sammenhenger en rimelig mann, viser Dahl, beskjedent i det ytre, periodevis menneskelig romslig. Likevel setter han seg altså i en situasjon der han med åpne øyne konspirerer med en fremmed makt, og der han i nasjonens skjebnестund faller dens konge og lovlige valgte regjering i ryggen. Forklaringen – i den grad det eksisterer noen forklaring – finner vi i biografens første bind, på en av de første sidene: «Han var en religiøs politiker, kallet til å kjenne seg utvalgt i en skjebnetime for landet. En partileder, som fordi han mente å ha innsikt i historiens mål, kunne stå ved begivenhetens side og dels gripe inn, dels la det være, alt ettersom hendelsene var av uavvendelig eller påvirkelig art.»

Med andre ord: En politiker som vet seg ha funnet sannheten, og som derfor ikke behøver å føle seg bundet av lover, av regler, av simpel anstendighet. Slik poengterer Dahl det livsfarlige i enhver totalitær ideologi.

Gjennom sin imponerende biografi bidrar faktisk Dahl til å opprettholde dommen over Quisling, selv om han utsetter selve rettssaken for kritisk gransking, og selv om han har mang en merknad til gjennomføringen. Og dette er gjort innen en kontekst der mannens eget per-

spektiv blir det sentrale, der han selv får komme til orde, så å si.

Slik har Hans Fredrik Dahl sannsynligvis umuliggjort en revisjonistisk tolking av Vidkun Quislings historiske rolle. I og med dette standardverket om den selvfor-skyldte tragedien Vidkun Quisling, har Hans Fredrik Dahl med andre ord gjort oss alle en tjeneste.

Hans Fredrik Dahl:
Vidkun Quisling
Fører for fall
Aschehoug, 1992

Fra
„Skoleforum”,
organet
til Norsk
Undervisnings-
forbund
(NUFO)
nr. 1
15. jan. 1993
Jeg setter?
ved noe i
anmeldelsen.